

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטר

גליון מס' 220

מסכת זבחים ס"ב-ס"ח

בס"ד, יב' אב תשס"ג

השבוע בגליון

לבית המקדש
כמה מדרגות לעשות לבימה
כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא
לימין - לימין או לשמאל
כיצד אדם מסתובב אחורנית בטבעיות,
מצד ימין או מצד שמאל?
שיעורו של ה"טפח". 2.4 ס"מ או 2 ס"מ

הבימה, במרכז האורך ובמרכז הרחב
אחיזת ספר התורה בעת התקיעות
בראש השנה
הדמיון בין מבנה בית כנסת וצורתו

מגילת בית המקדש ומהות המזבח
כשכל ספרי התורה שבעולם נפסלו ברגע אחד!!!
דינם של מגילות וכתבים עתיקים שנמצאו
בחפירות ארכיאולוגיות
דרשות חז"ל מתגי האותיות
מדוע הבימה ממוקמת באמצע בית הכנסת

דבר העורך

הגנב

משהניח את עינו החדות על חפץ נייד כל שהוא, יכול היית להיות סמוך ובטוח שבעליו עומד להיפרד הימנו. יודעי דבר הטיבו להבחין בניצוץ שהבליח בעינו לרגע קט, בשעה שהיה מתכנן את ההתרחשויות שתוביל להעלמותו המסתורית של החפץ. בעודו קומץ את שפתיו בהתרגשות, היה נשען על גדר אבנים, מטה את ראשו המדובלל, וכעבור דקה או שתיים הכה באצבע צרידה, לאמר, התוכנית מושלמת.

הוא כבר לא היה צעיר. זה כשעה או שבעה עשורים מאז הגיח לאוויר העולם, ומעולם לא נתפס על ידי בני העיירה, או על ידי השלטונות. ערמומיותו הייתה לשם דבר, ופקחותו הנדירה הייתה הסיבה היחידה שבגינה בני אדם לא התרחקו ממנו לחלוטין. היה לו קסם מיוחד, זיק שובב, חידק נחצי ואישיות תוססת. אבל הוא היה גנב נאלח.

מטבע הדברים, מידענו לא החמן מעולם לאירוע ציבורי כל שהוא. איש לא זכר אותו, אף אחד לא חפץ בחברתו, ושמו לא היה רשום במקום כל שהוא, לא בחברת התהילים, לא בחברת המשניות ואף לא בספר הקהילה. פשוט התעלמו ממנו. היכן קנה את לחמו, היש לו אב או אחים ואחיות, דודים או קרובים, מעולם לא נודע. משכך, ביום חגה של העיירה, כאשר הכל המתנין בשביל העפר שבמבואות העיירה לכרכתו של הרב החדש, שהחמן לכהן פאר בעיירתם, לא שותף הברגש בהכנות לאירוע המרגש, ואף לא טרחו לייצר אותו על סדרת התגונות הצפויות בשבוע הקרוב. ילדי המקום צבאו על חלונות חדרו של סופר העיירה, שהתיישב במשנה מרץ להשלים את ספר התורה, שהוזמן על ידי גבאי בית הכנסת לפני עשור, אך עם נפילתו של הרב הקודם למשכב, הושתה כתיבתו, כפי שדברים נוספים בעיירה לא באו על תיקונם. הנפת, עמל זה שבועות להתקין עשיות מיוחדות לאורך שביל העפר שהוביל מבית הרב לבית הכנסת, וחופה מפוארת נרקמה על ידי טובי התופרות שבנשות העיירה, כדי להוביל תחתיה את ספר התורה ואת הרב החדש, לבית הכנסת.

מאות עיניים, צעירות, זקנות, מטושטשות וצלולות כבדולח, הביטו בציפייה דרוכה בעניי האבק שהתמרו ממרחקים בין השדות. "כרכת הרב מגיעה", פשטה השמועה מיד בין קהל הממתנים, וילדים נמרצים טרחו לפזר את הבשורה בכל רחבי העיירה, תוך שהם מובילים

דף סב/א והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל

מגילת בית המקדש ומהות המזבח

בסוגייתנו ובמספר מקומות נוספים בתלמוד, בהם הגמרא עוסקת בתבנית בניין בית המקדש, היא מציינת את הפסוק (דברי הימים א' כח/ט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית".

המגילה שנמסרה מדור לדור: בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"א הל' א') ובמדרשים ("מדרש שמואל" פרק ט"ו ועוד) נאמר, כי הקב"ה מסר למשה רבינו "מגילת בית המקדש", בה פורטו תבנית המקדש ומידותיו. משה רבינו מסרה ליהושע, יהושע לזקנים, זקנים לנביאים, שמואל הנביא מסרה לדוד המלך ודוד המלך העבירה לשלמה בנו. כמובא בסוגייתנו, אין לשנות כי הוא זה מן התכנית שנמסרה ב"מגילת בית המקדש". יש הסוברים, כי הפרטים שנכתבו במגילת בית המקדש, הם מצווה לכתחילה ולא לעיכובא ("אבן האזל" הל' בית הבחירה פ"ב הל' ג' "אבי עזר" הל' בית הבחירה פ"א הל' י'). לעומתם, יש שקבעו, כי חריגה כל שהיא מן המפורט במגילת בית המקדש, די בה כדי לפסול את בית המקדש (ח' רבינו חיים הלוי, הל' בית הבחירה פ"א הל' י').

לדעתם, גם הרמב"ם סובר כן, שכתב (הל' בית הבחירה פ"ב הל' ג'): "מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש, ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה", שהרי אין לשנות מאומה מתבנית בית המקדש ושינוי בתבנית המזבח מעכב ופוסל את בית המקדש.

לומדי הדף היומי משתאים בוודאי, נוכח דברי גמרתנו הקובעת במפורש לגבי המזבח: "מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין" (וכן פסק הרמב"ם, שם הל' י"ז).

שאלה זו הועלתה על ידי גדולי רבותינו, בהם ה"מנחת חינוך" (מצוה צ"ה), והגאון רבי לייב מאלין זצ"ל (חיידושי רבי אריה לייב ח"ב ס' כ"ז) ביאר, כי יש להפריד בין הדבקים. דברי הרמב"ם, שאין לשנות מתבנית המזבח, מתייחסים לתפקידו של המזבח כמרכיב בבניין "בית המקדש". ומאחר שאסור לחרוג מתבנית המקדש, אין לשנות את צורת המזבח [כמבואר בסוגייתנו, שגם המזבח הוא בכלל "שהכל ב' ה', ועיי' תוס' ד"ה "מדת אורכ'"]. אולם, סוגייתנו מתייחסת אל המזבח מצד הקרבת הקרבנות, וקובעת, כי גם שינוי זה בצורת המזבח, אינו פוסלו להקרבת קרבנות [ועיי' עוד מה שהרחיב בעניין זה].

דף סב/א ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית

כשכל ספרי התורה שבעולם נפסלו ברגע אחד!!!

לפי אחת הדעות המובאת בסוגייתנו, בתקופת עליית עזרא לארץ ישראל, חלה מהפכה אדירה בחיי הרוח של אומתנו. מיני אז, החלו להשתמש בכתב אשורית, המוכר לנו כל כך, שבו נכתבים ספרי התורה, התפילין והמזוזות. עד אותה תקופה, ספרי התורה נכתבו בכתב עברי שנקרא "ליבונאה" [ראה בסנהדרין כא/ב שנחלקו בזה התנאים, ועיי' ש"ס ב"ח שאין ההלכה כמ"ד שנשתנה הכתב. וצ"ע מה שייך 'הלכה' בדבר שהיה וחלף מן העולם. אלא אם נאמר שלא פקעה קדושתם של כתבי הקודש שנכתבו בזמן ההוא, עיי' להלן. ראה בהרחבה בגליון 175 מאמר "הכתב העברי והכתב האשורי"].

דינם של מגילות וכתבים עתיקים שנמצאו בחפירות ארכיאולוגיות: לאחר שעזרא הודיע על פי נבואה על שינוי הכתב, כל ספר תורה שנכתב מאותה עת ואילך בכתב עברי אינו קדוש (ידים פרק ד' משנה ה'). אלא, שיש לברר, מה דינם של כתבי הקודש

לעילוי נשמת

אבינו וסבינו הרה"ח

ר' משה כפתורי

(קנוף) ז"ל

ב"ר יצחק שמואל ז"ל נלב"ע י אב תשמי"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר אהרן סלומון ז"ל

ב"ר זאב ז"ל

נלב"ע י"ז אב תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני ידידינו

הר"ר זאב סלומון ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק קליין ז"ל

ב"ר בנימין ז"ל

נלב"ע י"ב אב תשל"ז שטראסבורג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני ידידינו

הר"ר יוסף (רמ"י) קליין ומשפ' שיחיו - בני ברק

שנכתבו בטרם הוחלף הכתב העברי בכתב האשורי, האם קדושתם עליהם, או שמא היא פקעה בו ביום. לשאלה זו השלכות מעשיות לגבי מגילות וכתבים עתיקים שנמצאו בשנים האחרונות בחפירות ארכיאולוגיות והכתובים בכתב "ליבונאה".

אם אכן פקעה קדושת ספרי התורה בו ביום, קשה עד למאד לתאר מאורע שכזה, כאשר ביום אחד נפסלו כל ספרי התורה, התפילין, המזוזות, המגילות וספרי הנביאים! ובו ביום נדרשו כל בית ישראל בעולם כולו, לכתוב תפילין ומזוזות מחדש... על כל פנים, בעל "מרכבת המשנה" (הל' שאר אבות הטומאות פ"ט הל' ה') נקט, כי אכן, בו ביום נפסלו כל כתבי

הקודש שנכתבו בכתב "ליבונאה" (ראה גם בפ' הגר"ח קנייבסקי שליט"א למסכת תפילין פ"א הל' ג'). [רבני בית מדרשו העלו בעקבות כך שאלה מעניינת. לדעת התלמוד הירושלמי, ראה בהרחבה במאמרנו שם, לוחות הברית, השניות כפי שביארו הרב"ז, ניתנו בכתב "ליבונאה". כלום פגה קדושתן של לוחות הברית?]

דרשות חז"ל מתגי האותיות: מלבד השוני הבולט בין כתב ליבונאה לכתב אשורי, נוספו תגים לכתב האשורי, ומכאן, שהדרשות שחז"ל דרשו מן התגים שעל האותיות התאפשרו רק עם שינוי הכתב. אם אכן הכתב העברי נעדר תגים, כותב הגר"ז מבריסק זצ"ל (יחידי הגר"ח ס"ה), ניתן להבין היטב את דברי הרמב"ן (דברים כו/א) שכתב, כי בימי עזרא העתיקו את תגי האותיות מן האבנים שעליהן כתב משה את התורה. זאת, מאחר שבכתב שבידיהם לא היו תגים, ורק על אותם אבנים, שבהן נכתבה התורה בשבעים לשון, היא נכתבה גם באשורית, עם התגים.

בכך הוא מבאר גם את הגמרא (מנחות כ"ב) המספרת, כי כשעלה משה למרום מצא את הקב"ה כותב תגים. שאלו "רבונו של עולם, מי מעכב על ידך? אמר לו, אדם אחד יש ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות... אמר לפניו, רבש"ע, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו, שתוק, כך עלה במחשבה לפני". ביאר הגר"ז זצ"ל, כי משה מצא את הקב"ה כותב תגים לספר תורה בכתב אשורי, בעוד שבידו היה ספר תורה בכתב ליבונאה, ללא תגים. שאלו משה, "מי מעכב על ידך" למסור לנו את התורה כעת, בכתב אשורי עם תגים ולדורשם? ענה לו הקב"ה, כי תפקיד זה שמור לרבי עקיבא. שאלו משה, תן, איפוא, את התורה לרבי עקיבא בכתב אשורי עם תגים, מדוע אתה נותנה לי בכתב ליבונאה. השיב לו הקב"ה, "כך עלה במחשבה לפני". [יצוין שהמהר"ל, ב'תפארת ישראל פרק כ"ד כבר דן בדבר, האם היו תגים גם בכתב ליבונאה או לא, עיי"ש].

כל האמור, מתבסס על דעת הסוברים, שכתב אשורית לא נהג כלל עד לתקופת עזרא. אך יש אומרים, כי עוד לפני תקנת עזרא, היו קיימים בעם ישראל שני הכתבים, כתב "ליבונאה" וכתב "אשורי", וספרי הקודש שנכתבו בשני הכתבים היו קדושים. עם זאת, כתב אשורי, שהיה קדוש יותר, לא היה מוכר לכלל הציבור, כי אם לחכמים ולסופרים בלבד שידעו להשתמש בו. לא זו בלבד, אלא שיש אף שכתבו, כי יתכן שהתפילין והמזוזות מעולם לא נכתבו בכתב ליבונאה, כי אם בכתב אשורי, ורק ספרי התורה נכתבו ברובם בכתב ליבונאה. כאשר עזרא עלה מבבל, הוא תיקן כי יחדלו להשתמש בכתב ליבונאה ויכתבו בכתב אשורי בלבד [עיי' "מרגליות הים" סנהדרין שם, ולפ"ד מיושב שלא נפסלו התפילין והמזוזות של כל ישראל ביום אחד].

דף סב/א ואחד שהעיד להר על מקום המזבח

מדוע הבימה ממוקמת באמצע בית הכנסת

בספרי הפוסקים שחיו לפני כמאתים שנה, אנו מוצאים שאלה שחזרת ונשנית באופנים שונים, והיא, האם יש מקור הלכתי למיקום בימת ספר התורה במרכז בית הכנסת. הרקע לשאלה זו היה נסיונם של המתחדשים למיניהם, שצצו אז בערי גרמניה ובקהילות הונגריה, לשנות את מנהגי ישראל מכל וכל. הם לא התיימרו לשנות סדרי עולם בפעם אחת, אלא ניסו את כחם בשינויים קלים וזעירים, מתוך תקווה כי במשך הזמן יעלה זממם בידם. כך, ביום בהיר, עלתה שאלה זו על בימת ההלכה, לאחר שהללו חפצו למקם את הבימה בקידמת בית הכנסת, מתוך רצון להתדמות לבתי התפילה של הגויים.

ה"ביאור הלכה" (סוף סי' קנ"ט) מסכם את הדברים: "ובעוונותינו הרבים, באיזה מקומות פרצו מנהג קדומים זה והתחילו לעשות הבימות סמוך לארון הקודש מפני שרצו לילך בדרכי העו"ג כמו שעושין בהיכלות שלהן [שקורין טעמפיל] ויש לקרוא עליהן וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות וכבר האריכו הפוסקים האחרונים בגנות האנשים האלה".

אכן, העמדת הבימה במרכז בית הכנסת, "מנהג קדומים" היא, ומקורו מן המסופר בגמרא (סוכה נ"א/ב), על בית הכנסת באלכסנדריא "ובימה של עץ באמצעיתה" (ש"ר"ת "חתם סופר" א"ח

סי' כ"ח), וכן פסק הרמב"ם (הל' תפילה פרק י"א הל' ג'): "ומעמידין בימה באמצע הבית".

מעיון בדברי הפוסקים עולה, כי מיקום בימת ספר התורה במרכז בית הכנסת, נובע מן הדמיון המסויים בין מבנה בין הכנסת וצורתו לבית המקדש. בית הכנסת, הרי הוא "מקדש מעט", והבימה הרי היא כבמקום המזבח.

הבימה, במרכז האורך ובמרכז הרחב: בעל ה"מכתב סופר" (ה"ב סי' א') עוסק בהרחבה בביאור דברי אביו ה"חתם סופר" (שם) ומסביר, כי יש להעמיד את הבימה במרכז בדיוק, הן במרכז האורך והן במרכז הרחב של בית הכנסת. במרכז האורך יש להעמידו, משום שהמזבח עמד בדיוק באמצע אורכה העזרה, כשהוא מרוחק עשרים ושתים אמות מן האולם שממערב לו ועשרים ושתים אמות מפתח העזרה שממזרח לו. אמנם, המזבח לא עמד במרכז רוחבה של העזרה, ומכל מקום, יש להעמיד את הבימה במרכז רוחב בית הכנסת, כדברי הרמב"ם (הל' תפילה פרק י"א הל' ג') "כדי שישמעו כולם". ה"חתם סופר" מוסיף טעם לכך שיש למקם את הבימה במרכז רוחב בית הכנסת, משום שהמזבח הפנימי עמד במרכז רוחב היכל בית המקדש. מעתה, הבימה מוקמה במרכז אורך בית הכנסת כמיקומו

אחריהם שובל נוסף של אנשים נשים וטף שאצו רצו להקביל את פני רבם. אותה שעה, שנט בער, לפנים עגלון העיירה, את זכוכית המגדלת מעינו ההדויה, ואישר בפנים מחיכות, "וראים את העגלה ממרחק". היא כבר היתה ליד.

בשינה ובירקודים, בתוך ובמחול, הובילו בני העיירה את רבם החדש שהתהדר בפנים מאירות ובזקן שיבה עבות. הרב הענין, סרב בכל תוקף לשבת בכרכרתו, גבוה מעל בני העיירה שכרכרו סביבה, וחיש קל ירד מן העגלה והשתלב במעגלי החוגגים ששמחתם בקעה השמימה. ר' יוסל, הגבאי הוותיק של העיירה בכה בשתי עיניו. באחת, הביט על המרא דאתרא הדור הפנים, ותקווה מלאה את ליבו, ובזולתה השקיף על פני בית העלמין, שם הזדקרה המצבה הלבנה שסימנה את מקום קבורתו של הרב הקודם, אשר שימש כסנדק בביתו של.

לפתע, בתוך כל ההמולה החגיגית, הבחינה אוזנו החדה של ר' יוסל בצליל חשוד. לא היה לו כל ספק כי שמע מכת אצבע צרידה, כזו שה'גנב' נוהג היה להשמיע. הוא כאן. הגנב. תוך מספר שניות, צד ר' יוסל במבטו את ה'גנב', שעון על הכרכרה שהרב ירד ממנה זה עתה, ראשו המדובבל מצודד בזיחויות, ועיניו ממוקדות ברב החדש. לסלסל ר' יוסל בשפמו, מרס שערות או שתיים מזקן התיש שהפך לסימן ההיכר שלו, וחילק פקודות לבחורים נלהבים אדומי לחיים. "שימרו עליו! על כל צעד, אל תניחו לו לעולל מאומה. מי הזמין אותו לכאן???"

הוא חש היטב בשמירה שהופקדה עליו. זה היה המקצוע שלו, להבחין באחרים שמבחינים בו, בלי שהם יבחינו שהוא הבחין בהם. אדיש מתמיד צעד מידוענו בתוך נהר האדם שהשתרע מחוץ לבית הרב, כדי לברכו שיעמוד בראשם שנים טובות וארוכות. שמחתו של ר' יוסל הגבאי הושבתה לחלוטין. מוחו התהיזע ממחשבות מייסרות, מה לו לגנב זה ולשמחו? **בבוא** הערב, הגיע תורו של מידוענו להכנס לחדרו של הרב ולברכו. הרב, שכל יודעיו הכירו את יחבתו העצומה לתורה הקדושה, יושב הגיה על כסאו, אצבעו מונחת על שורות הגמרא הענקית שלפניו, בעודו משיב בנעימות לבני העיירה שבאו להקביל את פניו. ה'גנב' הושיט את ידו לרב החדש, וטבעת הבחורים-השומרים, הלכה והתהדקה סביבו. הוא רכן לעבר הרב, והשומרים רכנו איתו. הרב הביט בו ממושכות, ולפתע, מצחו המקומט התיישר, מינוחות התפשטה על פניו. "הוא מכיר אותי", לחש ר' יוסל בפסקנותו. הרב מכיר את ה'גנב'. לתדהמת הכל, התקרב ה'גנב' לאוזנו של הרב, הביט חליפות בגמרא וברב ותוך כדי תנועות תוכחה לחש "אמרת לך שזה לא יגמר. אמרת לי!!"

אמר ויצא. **חרושת** השמועות הקיפה את העיירה חבילות חבילות. ר' יוסל טען בלהט, כי הוא התכוון לכך שהוא יודע כי... ואולי להיפך. נשות העיירה כינסו בחופזה את צאצאיהן לתוך ביתן פנימה, לאחר ששמעו ערות טענו, כי הרב, הוא... "שוטף" של הגנב, ומי יודע איזו כנופיה עלולה ללפות את העיר בטפריה. מן הקצה השני של העיירה חלפה שמועה מפה לאוזן, כי אנשים מהימנים שמעו את שיינא הצדקת, שעברה זה מכבר את גיל המאה, אומרת בפה מלא, שמאז ומעולם עלה בדעתה, שה'גנב' אינו אלא צדיק נסתר. בחצות הלילה, היו בני העיירה מוכנים להניח את כל כספם בצקלונם של מי שיגלה להם את הסוד הכמוס שמקשר בין רבם החדש ל'גנב' הישן.

לקראת אשמורת הבוקר, הושלמה הרכבת המשלחת שתפקידה היה לברר את התעלומה הנוראה. ראש החברה קדישא, ראש חברות התהילים, ראש חברות המשניות, והגבאי ר' יוסל בראשם, הרכיבו את צעדיהם בצוותא לעבר ביתו של ה'גנב', כשעיניהם החוששות של כל בני העיירה מלוות אותם בדרכם. כעבור מספר דקות, נתגלתה לעיניהם בקתתו של ה'גנב' מוצפת באור. איש לא דיבר. הם ציפו לקראת הטוב ביותר והתכוונו לקראת הגרוע ביותר. מי יודע, אולי יזכו לחזות בעיניהם בשולי אדרתו של אליהו הנביא, שמא צדיק נסתר הוא ה'גנב' וקשרים טמירים לו עם רבם החדש. מי יודע.

ראש החברה קדישא כמעט נקש על דלת ביתו של ה'גנב', כשר' יוסל היסה אותו במהירות, "ומי יתקע לידינו שהוא יסכים לענות על

השאלה? אה? שמה יהדות אותנו מעל מפתנו?
בעוד השאלה תלויה על לשונו, נחרד ר' יוסל
לשמע צעדי של ה"גב". הוא שמע אותם.
במאור פנים הזמינם להכנס למעונו תוך
שהפטר "חייכתי לכם. ידעתי שלא תירדמו
בלילה".

"שבו שבו", פנה לעברם בחביבות.
ר' יוסל חרק שינים למראה קומקום עטוי ירוקת
שהציץ מתחת לערימת סחבות, לפני שלושים
שנה נעלם קומקום זה מביתו שלו, ונחיריו של
ראש התורה קדישא התרחבו בזעם למראה מקל
ההליכה של ה"גב", שימש פעם כמוט של
אלונקת הנפטרים.

"שבו שבו", פנה לעברם בחביבות.
ר' יוסל חרק שינים למראה קומקום עטוי ירוקת
שהציץ מתחת לערימת סחבות, לפני שלושים
שנה נעלם קומקום זה מביתו שלו, ונחיריו של
ראש התורה קדישא התרחבו בזעם למראה מקל
ההליכה של ה"גב", שימש פעם כמוט של
אלונקת הנפטרים.

גם אני פקח הייתי הצטחק ה"גב", "ותוך זמן
קצר ידעתי את המלמד ואת פיתויי, ונוכחתי כי
אין לדבר סוף. רק פרשה זו, רק פרק זה, רק חומש
זה, רק מסכת זו, רק סדר זה, לא גומרים. אף פעם.
חומש, משנה, גמרא, טור, שולחן ערוך, ועוד ועוד.
לא גומרים. אמרתי לרב 'שלנו', אייזיק, תקשיב לי
טוב. אל תאמין לו לר' שמרל, אל תשמע לו! אבל
הוא היה ילד תמים, שמע גם שמע. ישב ושנין
"ויקרא" - וה' קרא, "אל משה" - אל משה, כך
מבוקר עד ערב, עוד פרשה, עוד חומש...
הוא נשאר אצל המלמד, ואני, פרשתי
ל"עסק"...

מאז ועד הנה חלפו שנים רבות, והיום, למרות
של אהבתם אותי, סקרנותי בערה בי לראות
את פניו של הרב החדש. מה אומר לכם, חי
נפשי, נחרדתי לראות עד מה צדקתי. משהבטתי
בפני הרב, הכרתי אותו. זה אייזיק. הילד שלמד
אייתי ולא הקשיב לקולי. כמה צדקתי, הוא לא
הפסיק ללמוד עד היום...

כשהבחנתי בי, שאני מכה באצבע צרידה, פנה
ה"גב" לר' יוסל שהאדים והחוויר חליפות, היה
זה באותו רגע שלהכרתי חדרה הידועה, כי הרב,
הוא הוא אייזיק התמים. נסגר מעגל.

הוא אשר אמרתי לרב שלנו: "אמרתי לך שזה לא
יגמר".

מה אתם צוחקים", פנה בתרעומת לעבר חברי
המשלחת, "לא צדקתי???"

דקות אחדות לאחר שחברי המשלחת סיימו את
ביקורם בבית ה"גב", הותקפה העיירה בגלי
צחוק שלא נשמעו בה מעולם. כל החששות
והפחדים הותרו באחת, והכל לעגו ל"גב", שגם
בערוב ימיו נותר שוטה כשהיה, בלי להבין את
תכלית החיים. ואילו הרב החדש הפטיר: "אילו
היה זה יודע עד מה רב התענוג שבלימוד התורה,
היה ה"גב" שיעור תורה".

מעשה זה סיפר לתלמידיו הגרמני וויסמנדל
זצ"ל, ראש ישיבת גייטרא בארצות הברית,
בבקשו לאלפס לקח וללמד בינה - סבלנות.
בתחילת הדרך, כאשר יהודי מתחיל בדבר
מצווה, יצרו תוקפו בכל כוחו, ומשכנעו בכל
מיני אמתלאות כי אין הדבר לפי כחו. לא קל
לעמוד בפיתויי, יש צורך בגיוס כוחות נפשיים,
ובהקרה מסוימת, כדי לעמוד במשימה. אך
בחלוף הזמן, הייצר מרפה מעט, אינו זונח,
חלילה, הוא לעולם אינו פושע בתפקידו, אך
להיטותו פוחתת, מרצו דוהה, והיהודי מתגבר
עליו במאמצים פחותים מאלו שהיה עליו
להשקיע בהתחלה.

זהו המבחן. ההתחלה. כאשר יהודי מקבל על
עצמו קבלה טובה, קביעות עיתים לתורה, או
דבר מצווה אחר, הידיעה כי עם הזמן הוא יחוש
כי הדבר כרוך בפחות טרחה, עשויה להיטיב עמו
ולעודדו בתחילת דרכו. סבלנות. זוהי המידה
שיש להאזר בה בתחילת הדרך. סבלנות.

המנויין לזכות את הרבים בסיפור מעניין
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

.....
בברכת התורה העוֹרֵה

של המזבח החיצון, והיא מוקמה במרכז רוחב בית הכנסת כמיקומו של המזבח הפנימי.
אחיזת ספר התורה בעת התקיעות בראש השנה: משום ההשוואה בין הבימה למזבח, בחג
הסוכות מקיפים את הבימה עם הלולב, כשהם שהקיפו את המזבח בזמן שבית המקדש
היה קיים ("חתם סופר" שם), והיו שנהגו לאחוז בספר התורה בשעת התקיעות בראש השנה,
זכר לתקיעת החצוצרות בעת הקרבת הקרבנות על המזבח ("משיב דבר" ח"א ס' ט"ו).

הדמיון בין מבנה בית הכנסת וצורתו לבית המקדש: הנצי"ב מוסיף (שם), כי מבנה בית
הכנסת נעשה בדמיון לבית המקדש. במזרח מציבים את ארון הקודש ובו ספרי התורה,
כקודש הקודשים שבבית המקדש ובו ארון הברית, ובמרכז בית הכנסת יש למקם את
הבימה, כפי שהמזבח עמד בבית המקדש בריחוק מקום מארון הברית.

כמה מדרגות לעשות לבימה: ה"מגן אברהם" (ס' ק"ג ס"ק ו') מביא בשם הזוהר הקדוש, כי אין
להתקין לפני הבימה יותר משש מדרגות, וכן הביא ה"משנה ברורה" (שם). היו אף קהילות
שהקפידו לעשות שלש מדרגות בלבד. בבית הכנסת אלטניי-שול שבפראג, ניתן להבחין
בשתי מדרגות לפני הבימה, ולפי המסופר, בעבר היתה גם מדרגה שלישית שהוסתרה בעת
הגבהת מפלס בית הכנסת עקב הצפות חוזרות ונשנות. בעל "בצל החכמה" (ש"ח ח"ב ס' ט"ט),
הדן בנושא בארוכה, מנמק את מנהג אותן קהילות לבנות שלש מדרגות לפני הבימה, בכך
שגם המזבח היה נראה כבעל שלש מדרגות. בסיסו, ה"יסוד", היה רחב מאד. לאחר מכן
היתה מדרגה נוספת, הלא היא ה"סובב", וגם המזבח היה כעין מדרגה שלישית.

דף סב/ב כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין

כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא לימין - לימין או לשמאל

כלל ידוע הוא: "כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין". בעבר התייחסנו לנושא
חשוב זה לגבי מצוות נרות חנוכה, האם יש להדליקם מצד ימין, או שמא יש להדליקם
מצד שמאל כדי שפעולת המצווה תתקדם לצד ימין ("מאורות הדף היומי" כרך ד' עמוד ז').
במאמר הבא נעסוק במספר נידונים מרתקים, ביניהם, כאשר אדם מסתובב אחורנית
באופן טבעי, האם הוא מסתובב מצידו הימני או מצידו השמאלי.

לפנות לצד ימין, או להפנות את הצד הימני של הגוף: אנו רגילים לחשוב, כי מאחר ש"כל
פינות שאתה פונה לא יהו אלא לימין", הרי שכאשר אדם יכול לפנות לימין או לשמאל,
עליו לפנות לימין. אכן, זו דעת רוב הפוסקים (עי' "שולחן ערוך" ונ"כ ס' קכ"ה, תר"א, תר"ס, מרדכי
פרק במה מדליקין, ש"ח מהר"ל ס' מ', ש"ח הרדב"ז ח"ד ס' ט"ו, ספר "פירוש דרך ימין" ועוד). אולם, ה"לבוש"
(שם) ופוסקים נוספים (ט"ז שם, ש"ח "אבקת רוכל" ס' ט"ו ועוד) מחדשים, כי יש לפנות לצד
שמאל! שכן, כוונת חז"ל היא, שיש להתחיל את הפניה מצד ימין של הגוף, על ידי עמידה
על רגל שמאל ועקירת רגל ימין. נמצא, שאותו אדם פונה שמאלה...

עליית הכהן על המזבח לצורך הזאת דם: את דם קרבן החטאת, היה הכהן צריך להזות
על ארבע קרנות המזבח. לשם כך, היה עליו להקיף את המזבח מכל צדדיו, בעודו מהלך
על ה"סובב" שסביב המזבח. עם עלותו על גבי הכבש שבצד דרום, יכול היה הכהן
לפנות לצד ימין, נגד כיוון השעון -אפשרות א' באיור-, להתחיל את סיבובו מקרן
דרומית מזרחית ולסיימה בקרן מערבית דרומית. כמו כן, יכול היה לפנות לצד שמאל -
אפשרות ב' באיור- להתחיל את סיבובו מקרן דרומית מערבית, ולסיימה בקרן מזרחית
צפונית. גמרתנו קובעת, כי עליו לפנות לכיוון קרן דרומית מזרחית, בהתאם לכלל "כל
פינות שאתה פונה לא יהו אלא לימין".

לכאורה, מוכח מגמרתנו, כדעת הסוברים שיש לפנות לצד ימין! אולם, מדברי ה"לבוש"
(ס' תר"ו) עולה, כי הילוכו של הכהן על המזבח היה שונה מהילוכו של אדם רגיל. שכן,
בכל זמן שהותו על ה"סובב", היה על הכהן להפנות את פניו כלפי המזבח. מעתה, אם
היה פוסע על המזבח בהילוך רגיל, ודאי שהיה עליו לעקור את רגלו הימנית ולפנות
לצד שמאל. אולם, מאחר שעליו להשאר עם פניו כלפי המזבח, נמצא, שגם אם יפנה
לצד ימין, יעקור את רגלו הימנית כדי שפניו ישארו מול המזבח...

סיכומו של דבר, יש הסוברים, כי העומד בפני פנייה של מצווה יפנה לימין, ויש הסוברים,
כי עליו לפנות לשמאל. למחלוקת זו השלכות הלכתיות רבות, ואחת מהן באה לידי ביטוי
לגבי הכהנים העולים על הדוכן ופניהם למזרח, ואחר כך מסתובבים אל הקהל כדי לברכם
- לפי ה"לבוש", עליהם להסתובב לצד שמאל, ולדעת הפוסקים האחרים, עליהם להסתובב
לצד ימין, וכדעתם נפסק להלכה ("משנה ברורה" ס' קכ"ח סעי' י' ס"ק ז').

כיצד אדם מסתובב אחורנית בטבעיות, מצד ימין או מצד שמאל? בתוך דבריו, ה"לבוש"
מביא הוכחה מעניינת לצדקת טענתו. הוא טוען, כי טבע האדם, שכאשר הוא מסתובב
אחורנית, הוא מסתובב מצידו השמאלי, "ותנסהו בפנייתך הטבעי במקרה בלא כוונה,
תראה שרוב בני אדם פונים עצמם בטבעם רק מזרח צפון מערב דרום". מעתה, כותב
ה"לבוש", מסתבר שכאשר הורונו חכמים לפנות לימין, כוונתם שיש להפנות את הצד
הימני של הגוף, לצד שמאל, כטבע האדם. על כך מגיב בעל התוספות יום טוב בהגהותיו
ל"לבוש", "מלבושי יום טוב", כי אילו היו חז"ל אומרים "כל פינות... אינן אלא לימין" -
החרשת", מאחר שמלשון זו משמע, שחכמים השוו את תקנתם עם טבע האדם, "אבל
עכשיו שאמרו לא יהא אלא... מצוותם מצוות מלך היא שלא על פי הטבע", ומלשונם
משמע, שכוונת חכמים היתה שאדם יעשה להיפך מהרגלו, ובכך יוכיח את מרותו לאלוקיו.

פנינים

דף סב/ב על העצים אש על האש

עקידת יצחק על האש

פעם שאל הגר"ז סובלוויצ'יק זצ"ל 'חידה' את באי ביתו:

בפרשת העקידה נאמר, שאברהם לקח עמו לדרך עצים ואש. נאמר גם שערך את העצים על המזבח ועקד עליהם את יצחק, אולם שם לא נזכרה האש. האם גם ערך את האש ואף נעקד עליה יצחק?

אכן כן, וכך כתוב במפורש! לא בתורה, לא בנביאים ולא בכתובים, אלא ב...הושענות: "למען בן הנעקד על עצים ואש"...

דף סב/ב על עולת העוף ... וזשור על גבי האש

עולת העוף - קרבן לה'

שני שינויים יש בין פסוקי התורה העוסקים בעולת העוף, לאלו העוסקים בעולת בהמה. בעולת העוף נאמר (ויקרא א/ד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה'", ביטוי שאינו קיים בעולת בהמה. בעולת העוף נאמר (ויקרא א/טו) "והקריבו הכהן", לעומת שאר עולות שבהם הוזכר "כהנים" בלשון רבים.

סיבת השינויים נובעת מן העובדה שעולת העוף עולה כליל לה', בשונה מעולת בהמה שהכהנים נוטלים את עורה. לפיכך, היא מוגדרת **קרבן לה'** יותר מחברותיה. זו גם הסיבה שמוזכר בה כהן יחיד, שכן, רק כהן אחד עוסק בה, ואילו בעולת בהמה כהנים נוספים נהנים מן העור ('פנים יפות', ויקרא).

דף סד/ב הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה פוסל

בין ראש ללב

את ראשה של עולת העוף, היה הכהן מבדיל מגופה לאחר המליקה, לא כן את ראשה של חטאת העוף היה משאיר מחובר לגופה. אמר ה"ש משמואל" זצ"ל, עולה באה על הרהורי עבירה. על הרהורים שבמח קשה לשלוט, אלא שהיה לו לסלקם שלא יתיישבו על ליבו. לכן מבדילין בין הראש, משכן המח, לבין הגוף, משכן הלב, לרמז לו כי היה עליו להבדיל בין ראשו לליבו. חטאת באה על שוגג, כלומר מעשים שנעשו בלא דעת. הטענה עליו היא כי **הבדיל** בין הראש לגוף, ופעל ללא מחשבה. משום כך, אדרבה, אין מבדילין בחטאת העוף...

דף סה/א והסיר את מוראתו בנוצתה

גם עני לא יגזול

מפני שהעוף ניזון מן הגזל, צייתה התורה להשליך את המוראה והנוצה, וכדי לאלפנו לקח, אומר ה"אלישיך", אמרה התורה דין זה בעולת העוף דווקא, שהיא קרבן העני, שאף עני ואביון, בל יורה לעצמו היתר, חלילה, לשלוח יד בממון חבירו.

דף סה/א נוטל את הנוצה עמה

נוצת הכבוד

הבנו, איפוא, מדוע יש להסיר את המוראה. אך נוצותיה, על שום מה מסירים אותם? **לפי** שרוב הגזל בא בשביל המותרות, לקשט את עצמו במלבושי כבוד יתר מיכולתו. לפיכך מסירים אף את אותם מלבושים, את הנוצה... ('מאורה של תורה', ויקרא).

דף סז/א וקמץ משם

קמץ הקמץ של החתן

בחנותת הגה"צ רבי אליעזר הכהן, אבד"ק סוכוטשוב, התקבל מברק מזור ובו שלש מילים: "וקמץ הכהן ממנו".

תלמיד החכמים שנכחו באירוע פירשו את תוכנו על אחר. נאמר בגמרא (ברכות ח/א), כי הנישא לאשה מוצא מציאה, ברם, נותרה שאלה זניחה, איזו מציאה מצא. יש אשר "מצא אשה מצא טוב", ויש ש"מוצא אני את האשה מר ממות".

זהו שאיחל שולח המברק, שהחתן הטרי, ימצא "מצא" בקמץ, ולא מוצא, חלילה...

שיעורו של ה"טפח", 2.4 ס"מ או 2 ס"מ

דף סג/א ואצבע ושליש אצבע

בגמרתנו מבואר, כי זוית השיפוע של הכבש היתה שיפוע של אמה על כל שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש האצבע מאורך הכבש.

ספרי הפוסקים לדורותיהם, עמוסים בדיונים, הוכחות וראיות, אודות שיעורי התורה, מהם שיעורים בנפח: רביעית, כזית, כביצה, מלא לוגמיו ועוד, ומהם שיעורים בשטח: עשרה טפחים למחיצת שבת וסוכה, אלפיים אמה תחום שבת, שלשה אגודלים בנקב הציצית ועוד. המידה הקטנה ביותר בתלמוד לשיעור אורך, היא רחבו של האגודל, כאשר רוחב ארבעה אגודלים הוא "טפח", ו"אמה" [מפרק היד עד קצה האמה] היא ששה טפחים.

שינוי מידות התורה בהתאם לשינויים במידות בני האדם: מאחר שבמהלך הדורות גופם של בני האדם משתנה, ואיתם בהתאם משתנים מידות התורה הנמדדות לפי האדם הממוצע שבכל תקופה, הרי שכל שינוי, אף הזעיר ביותר, יכול לשנות סדרי עולם. בשורות הבאות נתייחס למחלוקת הפוסקים, מהו שיעורו הממוצע של אגודל בדורותינו. לדעת ה"חזון איש" זצ"ל, שיעור האגודל הוא 2.4 ס"מ, ולדעת הגאון רבי חיים נאה זצ"ל, שיעור האגודל הוא 2 ס"מ. מי מבין הקוראים שנוטל לידיו ברגעים אלו סרגל מדידה פשוט ותמה, מדוע לא השתמשו הפוסקים בסרגל כדי לענות על שאלה פשוטה זו, ייטיב לעשות אם ימתין עם המדידה עד לסיום קריאת המאמר, או אז יידע כי הם לא נחלקו במציאות, אלא ביסוד חשוב ביותר בשיעורי התורה, כלהלן.

שיעורי התורה נקבעים לפי רחבו של האגודל: לדעת ה"חזון איש" זצ"ל (א"ח ס' ל"ט אות ט"ו ד"ה "ובספר"), שיעורי התורה נקבעים לפי רחבו של האגודל. לאמר, גם אם יתרחשו שינויים בלתי זהים בגופו של האדם, כך שאגודלו ישאר באותו רוחב, ואילו אמת ידו תקצר, לא נשנה בעקבות כך את שיעורי התורה, מאחר שהאגודל הוא האבר שעל פיו יש לקבוע את שיעורי התורה. לדעתו, כאשר אמרו חכמינו כי שיעור אמה הוא ששה טפחים ושיעור הטפח הוא ארבעה אגודלים, הרי ששיעורים אלו נקבעים לפי רוחב האגודל.

שיעורי התורה נקבעים לפי ארכה של מידת אמה: אולם, הגאון רבי חיים נאה זצ"ל (שיעורי תורה" עמ' נ"ג) סבר, כי שיעורי התורה נקבעים לפי אורכה של האמה, והאגודל אינו המידה הבסיסית שעל פיה קובעים את שאר השיעורים. לדעתו, ה"אמה" היא המידה הבסיסית, היינו: כאשר אמרו חכמינו כי שיעור אמה הוא ששה טפחים, ושיעור הטפח הוא ארבעה אגודלים, הרי שחלק אחד חלקי שש מן האמה, הוא שיעור טפח, גם אם בפועל, לא ניתן להכניס עשרים וארבע אצבעות ב"אמה" (עיי' ספר "מדות ושיעורי תורה" פ"ה הערה 10).

איזהו מקומן - כל יום!!!

לפני שלש שבועות (גליון 217) הרחבנו במאמר "אמירת איזהו מקומן לפני התפילה", בטעם אמירת פרק זה לפני התפילה, ובסיומו של המאמר הבאנו את דבריו של בעל "שולחן ערוך" הרב (ס' א' סעי' ט'): "ומכל מקום, מי שיש לו לב ללמוד ולהבין, אין לומר אפילו פרשת הקרבנות בכל יום, אלא לפרקים די לו באמירת פרק איזהו מקומן". כלומר, תלמיד חכם, די באמירת איזהו מקומן מפעם לפעם.

ברצוננו לציין, כי במהדורות החדשות של "שולחן ערוך הרב", אשר הוגהו על פי המהדורה הראשונה של ספר זה, התווספה האות "ואו" המשנה את משמעות המשפט לחלוטין: "אין לומר אפילו פרשת הקרבנות בכל יום - אלא לפרקים, ודי לו באמירת פרק איזהו מקומן". היינו, די באמירת פרשת הקרבנות מידי פעם, אך את פרק איזהו מקומן יש לומר בכל יום.

תודת המערכת נתונה להרה"ג ר' ישראל ראנד שליט"א, אשר העיר את תשומת ליבנו לנושא, וביקש למסור כי ניתן לקבל אצלו, חוברת שערך על נושא אמירת הקרבנות. כתובתו: רחוב הרב פארוו 7 בני ברק 03-5790719.

הבטח מקום הנצחה ליקירך ז"ל בדף הגמ' שיילמד ביום השנה לפטירתו

3000 דפי גמ' ביום אחד, מ 3000 לומדי הדף היומי בשיעור "מאורות"

כתב בעל ה"חפץ חיים": "...וכוזה יראה הוא בעצמו לעשות עבור נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כוחותיהם עליו... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר וכן ראייתו רבים נוהגים." (חפץ חיים" בספרו אהבת חסד פרק ט"ו)

התאריכים שעדיין פנויים לחודש תשרי תשס"ד: י"ד, ט"ז, י"ט, כ"ו, כ"ח, כ"ט, ל'.

לפרטים והרשמה ב"מאורות": 03-6164725 פקס: 03-5780243

לעילוי נשמת

ה"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל ה"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל ת.נ.צ.ב.ה. הונצחו ע"י משפחותיהם

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243

למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il